

BOSSCHEN EN DORPSGEBOOMTEN IN DRENTHÉ

DOOR

H. TIESING.

(Slot).

Nadat wij alzo de eiken- en dennenbosschen, buiten de dorpen gelegen, hebben beschouwd, rest ons de houtteelt in de dorpen en gehuchten, die op pleinen of brinkgronden, aan wegen en stegen, op de heemen der landbouwers, enz. Ook bij deze wijze van boschbouw blijkt dat de voorgeslachten eene groote belangstelling hebben getoond voor de houtteelt. Die belangstelling is ten deele te verklaren uit de waardevermeerdering van den grond, die, met dit houtgewas er op, het vier- of vijfvoudige bedroeg van de waarde van gelijke oppervlakte onbeplanten grond, ten deele door de beschutting van vele met stroo of riet gedekte boerenhuizen tegen wind en storm, door dat opgaand geboomte verkregen, ten deele doordat men de behoefte aan eikenhout ook voor de toekomst als duurzaam heeft beschouwd, welke behoefte niet in die mate is gebleken als men dit zich zal hebben voorgesteld.

Ook hier blijkt weer dat de zorg der markebestuurders voor de houtteelt in de verschillende dorpen en gehuchten niet overal even groot was. Terwijl de dorpen Rolde, Gieten, Annen en andere, groote pleinen hebben, die van oudsher open waren, vindt men te Borger en in zijne onderhoorige gehuchten, als ook te Eekst en Zuidlaren, alles beplant en waar de statige eiken in de jaren 1830 tot 1860 geveld zijn, daar werden in die jaren nog weer nieuwe aanplantingen gedaan om het dorp in het duurzaam bezit van eikenhout te doen blijven, wat voor de dorpshuizen met betrekking tot winterkoude en zomerkoelte van belang en voor de instandhouding van het

dorpsschoon van zooveel beteekenis is. En niet alleen eikenhout, maar ook veel esschenhout werd als zoodanig aangekweekt. Te Emmen bestaat een marktplein, dat tot voor enkele jaren geheel met zwaar iepenhout was bezet, welk geboomte een sieraad voor het dorp was. Te Borger werd in 1826 begonnen met de beplanting van den zogenaaenden Koesteeg, een zeer breeden uitgang voor heideschapen en rundvee naar veld en weide, bij welke aanplanting men eerst een gedeelte met eiken en daarna een gedeelte met beuken beplante. Ook heeft men daar in de jaren omstreeks 1850 al de ter weerszijden van dorpswegen gelegen grond beplant, tengevolge waarvan ons dorp nu nog veel opgaand houtgewas heeft. De meeste boomen zullen hier echter niet die zwaarte verkrijgen welke men er vroeger bij eiken gekend heeft en zooals wij die elders, o.a. ook nog in het vorige jaar in de provincie Overijssel gezien hebben. De kwaliteit der gronden, waarop die aanplanting geschiedde, is voor zoo krachtige ontwikkeling van het hout ontoereikend. Van oude timmerlieden, die veel hout bewerkt hebben, vernamen wij meermalen als hunne meening, dat er te veel aan het eikenhoutgewas van lateren tijd gesnoeid wordt. Want waar een tak aan den boom wordt afgekapt, daar zegt men dat de specht een gat in den boom bijt, waarin regenwater komt, dat de oorzaak wordt van verderf in het hout, hetwelk men »het vuur« noemt. In hoeverre deze mededeeling juist is, kunnen wij als niet-deskundigen niet beslissen.

In het algemeen wordt voor de houtteelt in onze dorpen en gehuchten niet meer zoo vruchtbaren grond beschikbaar gesteld als in vroegere eeuwen het geval was. Het gevolg daarvan is, dat men thans zelden meer van die zware eiken vindt als voor eene molenas geschikt zijn en hier vroeger veel gevonden werden.

Voorts werd vroeger voor de houtteelt veel gebruik gemaakt van het recht van poten op onverdeelde gronden. Zoo hebben vele voor den publieken dienst bestemde gronden, die als wegen, straten of stegen gebruikt worden, op verschillende plaatsen in dorpen en gehuchten een aanmerkelijk verschil in breedte, hetwelk niet in verband staat met het gebruik dat er hier meer, daar minder van zoodanigen straat of weg wordt gemaakt, maar misschien alleen een gevolg is van de wijze waarop de vroegere eigenaren van aangrenzende bouw- of tuingronden hunne bezittingen trachtten uit te breiden. Waar nu zoodanigen weg niet in zijne volle breedte voor het verkeer benoodigd was, daar werd de overtollige grond voor de houtteelt verdeeld, zoodat A. het recht werd toegewezen om hier, B. het recht om op eene andere plaats een zeker aantal, b.v. 10, 20 of meer jonge

boomen te planten. Dit werd dan iemands »poot« genaamd, en het daarvan gemaakte gebruik heeft de houtteelt in dorpen en gehuchten zeer veel bevorderd. Bij latere erfopvolging werden de boomen verkocht en geveld en werd door de erfgenamen niet weer op nieuw gebruik gemaakt van dit aan hunne voorouders toegekende pootrecht, zoodat deze »pooten« vervallen zijn, hetgeen, met het oog op de instandhouding van het dorpschoon, wel jammer is, omdat het voorbeeld van de markebestuurders van Eekst, die zulke gronden nu voor rekening der gezamentlijke marktgenooten beplantten, op vele plaatsen geen navolging vond.

Nog eene andere oorzaak die hier en daar tot het poten van een of meer eiken leidde, was gelegen in de behoefte om vaste punten te verkrijgen voor aanwijzing van grensscheidingen tusschen verschillende perceelen gronds, dat in den tijd toen er geen kadastrale verdeeling bestond, meer noodzakelijk zal zijn geweest, dan na invoering van het kadaster, met welks aanwijzingen de verschillende eigenaren zich, bij verschil van meening omtrent zoodanige scheidingen, bijna altijd vereenigden. De als zoodanig vaak op vruchtbaren grond en afzonderlijk geplante boomen werden vaak de zwaarste van het dorp, wier kruinen van buiten af het eerst in het oog vielen en die voor plaatsbepaling in buurtschappen, waar vele huizen zoo veel overeenkomst hebben, van groot belang waren. Zooveel afzonderlijk staande boomen als menig dorp of gehucht vroeger aan den buitenkant bezat, staan er thans niet meer. De hier bedoelde eiken, esschen of iepenboomen werden of door ouderdom geveld en door geen nieuwe vervangen, of wegens aanbouw van huizen gekapt. Elders zijn er eenige wilgen of populieren voor in de plaats gekomen, die een veel korteren levensduur hebben.

De belangstelling voor de houtteelt is echter bij het tegenwoordig geslacht nog niet geweken. Linden, door de voorouders gekweekt bij de schuurgedeelten van hunne woonhuizen, met het doel om daardoor een of meer schaduwboomen te verkrijgen, onder welks kruin de boerenwagen tegen het nadeelig gevolg van de zonnehitte beschermd werd of waaronder hij eenigen tijd een voer hooi droog hield dat hij niet altijd kon afladen zoodra het bij de schuur was aangekomen, werden later in rijen langs de hoofdstraten van het dorp gepoot, waar zij nu tot verhooging van het dorpschoon bijdragen, de schaduw en de koelte in menig woonvertrek bevorderen en een middel zijn tot beteugeling van een dorpsbrand. Wilgen worden als klomphout aangepoot en tieren vooral op vocht houdenden en vruchtbaren bodem zeer welig, terwijl de populier, voor hetzelfde

doel aangekweekt, in nog kleiner getal jaren is volgroeid en door den klompenmaker gekocht wordt. Esschen- en iepenhout, dat vroeger in de Drentsche dorpen veel voorkwam, wordt allengs zeldzamer, terwijl de zaden van de beuk worden gezaaid om jong plantsoen voor beukenhagen te verkrijgen. De els, die vooral in groenlanden van zelf opschiet, wordt minder dan vroeger geduld, want, hoewel als klomphout op prijs gesteld, ontbreekt bij zijnen groei veelal de rechtstandigheid, die hem voor dit doel geschikt zou maken, terwijl de schaduw van zijn kruin, evenals die van elk ander geboomte, voor den grasgroei in het groenland nadeelig wordt geacht. De aarden wallen om onze weilanden, waarop vroeger veelal elzenhout werd geplant of dat er van zelf opschoot, werden voor en na geslecht om door slooten of ijzerdraad-omheiningen te worden vervangen, waardoor het elzenhoutgewas vermindert. Het berkenhout werd vroeger evenals de els gebruikt voor walbeplanting. Voorts plaatsten men het in rijen langs wegen over schralen grond, zooals wij er vroeger aan den weg Borger—Buinen en langs de wegen op het onvergraven bovenveen vonden. De zand- en veenwegen worden allengs vervangen door kunstwegen, bij wier aanleg de witte berken verdwijnen, terwijl op de bermen dier wegen een meer winstgevend of meer schaduwrijk houtgewas, als b.v. eiken, iepen of populierenhout, wordt geplant. De eerste bewoners van het bovenveen in oostelijk Drenthe volgden elkander in de gewoonte om hunne grootendeels van aardzoden gebouwde woonhuizen te omgeven met het snel opgroeiende berkenhout, welks witte bast op aanzienlijken afstand zichtbaar was, terwijl de kruinen van dat geboomte het aanzicht op menige spoedig tot verval geraakte woning voor den toeschouwer verborg. Van twee tot vier of meer rijen berken om zoodanig woonhuis was daar vroeger geen zeldzaamheid. Zooals vermeld, wordt de berk thans nog aangekweekt op aarden wallen rondom de dennenbosschen en andere ontginningen en niet meer op landbouwersheemen of gronden die eene behoorlijke opbrengst leveren.

Beschouwen wij thans nog de houtteelt in verband met het volksleven in Drenthe, dan blijkt ons, zooals reeds is vermeld, dat de eik in de allereerste behoeften, n.l. die aan woonhuizen, heeft voorzien. Voorts werd dit hout gebruikt voor het vervaardigen van huismeebelen als kasten, kisten, enz. De wagen, ploeg en egge, melkvaten, kuipen, emmers waren alle van gaaf eikenhout gemaakt en daardoor van zeer langen duur. Elke landbouwer had vroeger een voorraad gekloofd en goed droog bewaard eikenhout, als voor het maken van nieuwe of het herstellen van gebruikte voorwerpen als bovengenoemd

benoodigd was. Ook voor het maken van lijkkisten had men hier altijd de benoodigde planken van eikenhout, hier »hoesholdsplaanken« genaamd, in voorraad, opdat, bij eenig sterfgeval, daarvan oudtijds door de bureu en later door den dorpsstimmerman die kisten werden gemaakt.

Het esschenhout werd gebruikt voor het maken van spinnewielen, in deze gemeente zoo algemeen, dat elk huis zooveel van die wielen bezat, als er vrouwelijk personeel boven den 16 à 17jarigen leeftijd was. De Rolder spinnewielen waren door geheel Drenthe bekend en de ouders die eene dochter uithuwden, gaven daarvan eene als bruidsgeschenk, met andere benoodigdheden. Ook in andere dorpen werden spinnewielen gemaakt, maar de Rolder spinnewielen waren meest als de beste bekend. In de jaren 1870 tot 1890 werden vele spinnewielen uit het naburig Hannover ingevoerd. Met de beeindiging van de vlasteelt in Drenthe en het verminderen der heideschapen is het gebruik van het spinnewiel geëindigd en heeft het wieldraaiersvak hier opgehouden te bestaan.

Bij het eten werden hier oudtijds houten schalen van esschenhout gebruikt, als waarvoor men thans de steenen borden kent. Zoodanig houten bord werd »bred« genoemd, en wij herinneren ons in of omstreeks 1869 nog bij een landbouwer te Drouwen een dozijn goedbewaarde »breë« (meervoud van bred) te hebben gezien en van eene pannekoeken te hebben gegeten.

Het iepenhout werd, nadat de voorraad eikenhout verminderde, gebruikt door kuipers, die daarvan vaten maakten, door timmerlieden, die daarvan de spillen van wagenwielen en kruiwagens maakten en het voor het vervaardigen van zoogenaamde ploegstellen gebruikten; want men heeft hier van oudsher voor den bouwplough een toestel, den voorploeg genaamd, dat twee wielen van verschillende grootte heeft en eene stel- of middengedeelte, benevens een »klop« van eiken- of iepenhout gemaakt. Het gebruik van die ploegen vervalt.

In de wintermaanden hielden timmerlieden en kuipers zich bezig met het zagen of kloven van bovengenoemde houtsoorten, die dan door den eerste binnenshuis, door den laatste buitenshuis gedroogd werden. Aan de opstapeling van gekloofde houtstaven zag men toen waar in het dorp of gehucht een kuiper woonde. Arbeiders of daglooners, die in den winter bij den boer geen werk vonden, waren behulpzaam bij deze houtbewerking.

Het zoogenaamde vurenhout (dennenhout) stond bij de vroegere Drenthenaren in geringe achting, omdat het veel minder duurzaamheid bezit dan de andere houtsoorten. Voor een overledene gold

het als blijk van geringachting of van verarming der familie, wanneer diens stoffelijk overschot in eene vuren lijkst werd geborgen. Een van vurenhout gebouwd woonhuis werd gelijk een vogelnest, een »sprikkennest« genaamd en de conservatieve Drentsche boer lachte om den ijveraar voor de dennencultuur op woeste gronden, want dit houtgewas zou nooit eenig voordeel kunnen leveren.

Als in meer opzichten zijn die oude Drenthenaren ook hier in hunne verwachting bedrogen; want het hier gegroeide dennenhout heeft vooral in de jaren 1860 tot 1890 den bouw van tal van kleine landbouwershuizen enorm bevorderd door de kosten te verminderen, zoodat in dien tijd alle dennenhoutverkoopingen zeer geanimeerd waren. Om de duurzaamheid van dit hout te vermeerderen, werd het, vóór het gebruikt werd, een of twee jaren in eene watersloot gelegd.

Proeven om het dennenhout voor het maken van klompen te gebruiken, hebben niet het gewenschte resultaat opgeleverd.

In de Drentsche boerenhuizen werd het gebruik van de veelal kromme eiken balkensleeten, waarop het koren voor bewaring tot den winter werd gepakt, spoedig vervangen door dat van de rechtlijnige dennen, die men dichter en regelmatig heeft kunnen aaneenleggen. Om ook daar de duurzaamheid van het dennenhout te bevorderen, werd er de schil afgenomen.

In den tijd toen aan het elzenhout meer dan nu eene vruchtbare bodem werd gegund, verhief zich dit houtgewas tot een meer rechten stand en leverde veel en goed klomphout, voor welk doel het thans groeiende hout van deze boomsoort minder geschikt is omdat het de noodige gaafheid mist.

Het berkenhout werd als klomphout niet algemeen gebruikt, omdat het te zwaar blijft en, nadat het uitgedroogd is, weer gemakkelijk water opneemt. Het berken rijsthout wordt voor het maken van bezemen in de boerenschuur gebruikt. Iedere boer heeft jaarlijks een zekere hoeveelheid als bezemrijst nodig. Daglooners snijden het rijsthout van de berk weg om er bezemen van te maken, die zij in de wintermaanden á 5 cents per stuk verkoopen. Als zoo'n daglooner den eersten dag het rijsthout zoekt voor 20 bezemen, deze bezemen op den tweeden dag bindt en ze op den derden dag te koop aanbiedt bij landbouwers, wonende in streken waar geen berkenhout groeit, dan verdient hij in drie dagen ongeveer een gulden. Beter een half ei dan een leeg dop! denkt hij.

Het populierenhout is in latere jaren als klomphout meer in gebruik gekomen. Zoolang er genoeg wilgenhout was, werden de klompen van populierenhout minder gevraagd, omdat zij minder sterk

zijn dan de eerste. Vroeger werd het populierenhout veel tot planken gezaagd en werd in menige boerenwoning de eerste zoldering boven het woonvertrek van die planken gelegd, ter vervanging van de reeds genoemde houtensleeten aldaar. De abeel, hier vaak »wilde populier« genoemd, groeit in bosschen van zelf op en bekomt zelden de noodige zwaarte voor den klompenmaker. In enkele gevallen werd zij voor huisbalken bij het gebindwerk van kleine huizen gebruikt; doch dit hout lijdt spoedig aan verworming, waardoor het veel stof levert, dat men als »wormstof« vroeger als geneesmiddel tegen rauwe plekken aan de huid heeft gebruikt.

De eenige verdienste van de wilg is dat zij een uitstekend klomp-hout levert. De bindwilg wordt hier en daar op landbouwersheemen aangekweekt. In meer wilden toestand werden de twijgen van deze en van de katjeswilg gebruikt als »weeden«, om met de »bandgarden« of rechte stokken van den hazelaar en andere houtsoorten het stroodak op de boerenwoonhuizen vast te binden. Deze wilgen groeien aan sloot- en stroomoevers vanzelf op en vormden oudtijds een ruim boschgewas in de lage groenlanden, maar werden wegens verbetering der afwateringen in lateren tijd uitgeroeid. Voor het vastleggen van het stroodak zijn zij nu minder van noode, wijl de stroodaken afnemen en men bij het leggen van dekriet meer met ijzerdraad bindt, dat vroeger voor dit doel onbekend was.

Ook het hout van de zwaarste linden werd meermalen als klomp-hout gebruikt, doch het is niet zoo geschikt dat de aanpoot voor dit doel in praktijk wordt gebracht.

Het beukenhout werd door den vroegeren dorpstimmerman veel gebruikt voor het maken van »braken« of werktuigen, om daarmede het vlas te bewerken en voor slijpbraken, waarmede dezelfde bewerking werd voortgezet. Ook de spillen van kruiwagenwielen werden van dit hout gemaakt, terwijl het voorts nog gebruikt werd voor de door honden in beweging gebrachte karnmolens, wier aantal in Drenthe aanzienlijk was in den tijd toen de boterfabrieken nog onbekend waren.

Zoo heeft men zich in Drenthe toegelegd op de teelt van houtsoorten waaraan men voor het dagelijksch leven behoefte had, hetgeen vooral in een tijd waarin hier zeer weinig in- of uitgevoerd werd, van groot belang was; zoo blijkt dat de houtteelt gewijzigd werd, naarmate de omstandigheden veranderen. De invoer van allerlei stoffen voor lijfstoebehooren heeft het bewerken en spinnen van wol en vlas overbodig gemaakt, waardoor het spinnewiel, de haspel en de garenkroon verdwenen en de eikenhouten »kaarklobbe«

om wol te krassen, aan kant werd gezet, waardoor het esschenhout niet meer gevraagd en ook niet meer aangepoot wordt. De landbouwer van onzen tijd heeft geen »wagenhout« meer in voorraad, het maken van nieuwe boerenwagens is aanmerkelijk verminderd, omdat het aantal groote boeren met twee of drie paarden op hun bedrijf verminderde en zij, die met één paard werken, buiten Drenthe voor lagere prijs een boerenwagen koopen dan deze hier zou kosten, hetgeen de belangstelling voor de eikenhoutteelt doet afnemen. Daarentegen is de teelt van klomphout enorm toegenomen, zoodat de populier, die hier zeer snel groeit, overal is toegenomen en men deze houtsoort zoowel buiten als in de dorpen en gehuchten vindt.

Met den toenemenden aanleg van kanalen in de Groninger en Drenthsche veenkoloniën vond het eikenhout in de jaren 1840 tot 1880 veel aftrek naar de scheepstimmerwerven aldaar. De Drenthsche houtboeldagen trokken van daar tal van koopers en het hout bracht ongekend hooge prijzen op. In lateren tijd verminderde die aanvraag wegens den ijzeren scheepsbouw, maar toch bleef de vraag naar eikenhout van oostelijk Drenthe uit naar die streken voortduren, wijl de wagen- en rijtuigmakerij daar zeer toenam.

Waar wij tot hiertoe de houtteelt in verband met de behoeften van het volksleven beschouwden, rest ons nog het een en ander mede te deelen omtrent de bosschen, in verband staande met de zeden en gewoonten in deze provincie.

Als zoodanig wordt onze aandacht in de eerste plaats gevestigd op een groot eikenbosch, dat voor omstreeks 1835 in de korenesch te Borger bestond. Naar dat bosch trok in de beide weken voor Paschen elken namiddag de dorpsjeugd van Borger, om er vele doode boomtakken te verzamelen of struikgewas van het minderwaardig houtgewas weg te kappen, teneinde dit op een plek buiten het bosch opeen te stapelen voor een Paaschvuur. Nadat men alzoo eene aanzienlijke hoop verdord en groen hout had bijeengebracht, werden dan op den dag vóór het Paaschfeest de »oude wannen« opgehaald. De schooljeugd die op dezen dag vacantie had, trok daartoe het dorp door, al zingende:

»He j ok aole wannen,
Die wij 't aovond branden?
He j ok 'n bossien stroo óf riet,
Anders hebben wij Paoskenmaondag niet!»

Op dat gezang werden de schuurdeuren geopend, en de boer of knecht wierpen eenige waardelooze brandbare voorwerpen als oude

bezemen van berkenhout, oude korven of manden, gedeelten van versleten stroorkorven, versletene bijenkorven, soms ook eene oude korenwan of wel een bos stroo naar buiten, welke prullen gretig werden opgenomen, daarna op een wagen gepakt en naar den bovengenoemden houtvoorraad gebracht. Zoo kwam dan het Paaschvuur in gereedheid om op den avond van den tweeden Paaschdag te worden in brand gestoken.

Doch reeds in den voormiddag van dezen tweeden Paaschdag trok de schooljeugd naar het Borgerder hout om er zich bezig te houden met het ook elders bekende eiertikken. De Paascheieren waren dan bruin of zwart geverfd, en de kinderen wierpen hunne eieren in het gras onder het zingen van :

Pieple, pieple paoskei,
't Is mien ei, 't blif mien ei,
't Blif min pieplepaoskei !

Geen wonder dat er van de medegenomen geverfde eieren geen enkel thuis kwam; want de gebroken eieren, die bij het verven tevens gekookt waren, werden daar in het bosch terstond gegeten. Grootere jongens hielden er zich bezig met nooten te schieten en de ouders woonden deze kinderspelen bij.

Nadat het bosch geveld en het terrein tot bouwland ontgonnen was, werd het eiertikken voortgezet onder een dorpsgeboomte op particulieren grond, de »Brongershof« en toen ook dit geboomte omstreeks 1860 geveld en het terrein voor tuinbouw ontgonnen werd, nam het eiertikken jaarlijks af en is nu onbekend geworden.

Het Paaschvuur werd nu opgericht bij het meermalen genoemd bosch de Groote Heze. Door den aanleg van een kunstweg ter verbinding van het dorp Borger met andere dorpen zuidwaarts, nam de gelegenheid tot bezoek en de belangstelling van het publiek bij het Borgerder Paaschvuur zeer toe, zoodat het onder de oude volksgewoonten de eerste plaats innam. Toen het geheele bosch uitverkocht en het terrein met akkermaalshout beplant was, moest het takhout voor het Paaschvuur weer bij een ander bosch worden gezocht en werd voor dit vuur eene andere plaats aangewezen, waardoor de belangstelling bij het publiek aanmerkelijk is gedaald.

Het branden van Paaschvuren was vroeger zoo algemeen in deze provincie, dat wij op een tweeden-Paaschdagavond in of omstreeks het jaar 1880 op een open veld in alle richtingen die vuren zagen branden en er daarvan 22 konden tellen; en zelfs in de veenstreken, waar geene bosschen zijn om brandhout te leveren, werd nog heide en

eenig rijsthout bijeengebracht om met de opgehaalde »oude wannen« te worden verbrand.

Ofschoon de venen in oostelijk Drenthe aan de bewoners ruimschoots brandstof leveren en het recht om, door het afsteken van heidezoden, in de behoefte aan brandstof te voorzien, vroeger aan elken daglooner gegund werd, zoo was er in de wintermaanden nog gedurig gebrek aan haardbrand, in welk geval de bosschen in den nood dier behoeftigen moesten voorzien. Dit is voor een groot deel oorzaak geweest dat te Drouwen een der dennenbosschen geheel verdwenen is, waardoor eene zandverstuiving ontstond als wij in Eigen Haard, jaargang 1901, bladz. 494 en 506 beschreven hebben. Voorts werd van het gekapte akkermaalshout, dat eerst van den bast was ontdaan, nog veel hout als zoogenaamd »talhout« aan bosjes gebonden en daarna aan de burgerij der Drentsche dorpen te koop aangeboden of in latere jaren naar elders uitgevoerd, naar welk brandhout de aanvraag van uit de Drentsche veenkoloniën zeer toeneemt, omdat vooral te Stadskanaal, Nieuw-Buinen en andere noordelijk gelegene streken al het veen vergraven is, zoodat men nu die brandstof moet aankopen in streken, van waar zij vroeger in zoo groote hoeveelheid werd uitgevoerd. Eindelijk nog werden de kleine takken van het gekapte akkermaalshout tot bossen gebonden, die men »schensen« noemt en voor verhitting van de bakkersovens gebruikt.

Gelijk de aard en de bestemming van de bosschen in Drenthe verschilt, is ook de toestand waarin de bosschen verkeerden en de wijze waarop zij onderhouden werden, zeer uiteenlopend. De meeste bosschen werden na den zaai of aanpoot als natuurbosschen aan hun lot overgelaten. Waar zulks met het akkermaalshout het geval is, daar ziet men spoedig de natuur met al hare krachten werkzaam. Te midden van het jonge eikenhout zien we daar den hazelaar vroeg in het voorjaar bloeien en de liefhebber van hazelnooten kent de week, waarin de bekende Norgermarkt invalt, als dien waarin deze noten rijp zijn. Men ziet er in den voorzomer de kamperfoelie bloeien, aan welks bloesems zich de bijen vergasten, terwijl die door de dorpsknapen worden afgeplukt en uitgezogen, waarom deze bloemen hier »zoegers« en het gewas een »zoegersbos« geheeten wordt. Wij zien er den sleedoorn, die elk onbezet plekje in het bosch inneemt, vroeg in het voorjaar bloeien en laat in den herfst nog vruchten vertoonen, die door sommige dorpsknapen als »wilde pruimen« worden gegeten, om daarna de rechte boompjes af te snijden en deze, van de scherpe doornen ontdaan, als wandelstokken te bewerken of voor andere doel-

einden te gebruiken. Wij vinden ook hier den vlierboom die op de boerenerven groeit, en zoo er daar niet voor iedereen vrijen toegang is om er vlierbloemen te plukken en deze op te drogen om als geneesmiddel voor brandwonden, enz. te gebruiken, hier in het bosch plukt ieder van deze bloemen zoolang de voorraad strekt, hier snijdt men vrij de vlierhouttakken af om er »prunen« van te maken, die de Drentsche huismoeder voor hare »metworsten« noodig heeft. Hier heeft de wegedoorn of hondebes (*Rhamnus frangula*) een bijna onbeperkt gebied, die, als »sprakkelhout« bekend, door den mandenmaker wordt gezocht en door den landbouwer wordt afgesneden om als »bandgarden« te dienen voor het vastleggen van het stroodak op de huizen, zooals bij de behandeling van de bindwilg is vermeld. Elders in het bosch zien we het van kleine blaadjes en roode bloesems voorziene »popkullen«houtgewas, eene *Viburnum*soort, wier zaadballetjes meermalen wegens de overeenkomst met koffijboonen de aandacht trekken. Dan weer zien we de immer groene juniperus, hier »palmstruik« genaamd, ook als »bandgarde« op prijs gesteld, en eindelijk lager aan den grond eene frambozensoort, de op bldz. 231 reeds genoemde »hemertjes«, benevens in enkele natuurwouden nog eene bessensoort, die men hier »bleeken« noemt, om hier niet te vergeten de braambes, hier »brummel« genoemd, die zich in schier elk bosch, meestal aan de grens, zoomede aan verwaarloosde wallen en sloot-oevers vertoont.

De Drentsche natuurbosschen worden allengs kleiner en hun aantal vermindert. Geregeld gaat die vermindering niet; in tijden zooals de tegenwoordige, waarin het bouwland goed op prijs is en de akkerbouw meer voordeelen levert dan de boschbouw, worden de bosschen gedeeltelijk uitgeroeid, in de jaren als die van 1870 tot 1890 gaat de boschbouw meer vooruit. Het dorpsgeboomte neemt in het algemeen in omvang en belangrijkheid af. Op vele landbouwersheemen mist men thans het fraaie geboomte, welks kruinen een sieraad voor dorp of gehucht waren, waar de boerenknaap vroeg in het voorjaar zijne blikken naar de toppen der boomen richtte om het werk van de ekster te bespieden, die reeds aan het bouwen van een nest was begonnen, en de landbouwer dit vogelenwerk met eenige belangstelling aanschouwde, in de verwachting dat de winterkoude in hetzelfde voorjaar niet zou terugkeeren; waar de houtduif zich in het zomermorgenuur liet hooren en de nachtegaal zijn avondlied kweelde. Vele dier liefelijke plekken zijn thans opene vlakten geworden, waar in den zomer het vee rondom de woonhuizen graast of waar koren en aardappelen groeien. De groote landbouwerswoningen

onder de schaduwen der eiken verminderen, dorpen en gehuchten worden uitgedund en toonen allengs meer overeenkomst met nieuwe buurtschappen, op ontgonnen gronden als voor eenige tientallen jaren aangelegd. De boomen, waaronder de Drentsche boervergaderingen gehouden werden en in wier nabijheid zoo menige gezellige burenbijeenkomst plaats had, werden opgeruimd en door geene opvolgers vervangen. En waar men nog boomen aanpoot, daar ziet men meer op direct voordeel, wijl het spreekwoord op het werk der ouden toepasselijk was: »Is de boom groot, dan is de planter dood.« Het fraaie bosch aan den weg van Rolde naar Assen, welke weg door den franschen schrijver Henri Havard voor ruim 20 jaren als eene der schoonste wegen van Europa werd geroemd, dat bosch is uitgerooid, en wij zien er nu eene modelboerderij, een klein café en een paar kweekerijen voor tuinbouw en sierboomen. Op de korenesch te Drouwen begint men de bosschen uit te roeien, die voor dertig à veertig jaren werden aangelegd, en elders zal dit voorbeeld navolging vinden. Op het landgoed de Klencke, eene oude havezathe in de gemeente Oosterhesselen, werden jaren lang vele zware boomen verkocht en geveld; te Roswinkel, welke plaats vroeger een bijna aaneengesloten geboomte van een halfuur gaans lengte vertoonde, werd het houtgewas van zoo vele hoeven geveld, dat men er thans nog de kleine gedeelten op ongelijke afstanden vindt, als de overblijfselen van het eens zoo bekoorlijke natuurschoon.

Gelukkig is nog niet overal geschied wat wij hierboven vermeldden, en menig dorp of gehucht heeft nog niet het grootste deel van zijn door geboomten vermeerderd natuurschoon verloren. In het bovengenoemde dorp Oosterhesselen en in vele andere dorpen en gehuchten in dit deel der provincie zien we nog het eigenaardige dat zoo bekoorlijk is. Daar vinden we de woonhuizen op eenigen afstand van de dorpstraat, in of bezijden het geboomte, als een navolging van de wijze waarop de eerste nederzettingen in die streken plaats hadden. Emmen, dat zijn meergenoemd iepenhout op het marktplein verloor, heeft nog een zeer ruimen voorraad eikenhout, in verschillende tijden aangeplant, waarvan Westenesch en Noord-Barge het evenbeeld toonen. Borger heeft nog zijn »Koesteeg«, Grolloo zijn hoog geboomte; buiten Eekst zien we nog de fiere eiken, die aan het bestaan van de voorgeslachten herinneren en in het kleine kerkdorp een uitgestrekt geboomte, dat nog jaren voor den bijl van den sloopster veilig mag worden geacht. Anloo bezat tot nog toe bij den ingang van de oostzijde zijne eiken lanen, die in dit jaar geveld worden en Laarwoud te Zuidlaren toont ons nog de kroon op het werk ten opzichte van

den Drentschen boschbouw. Gelijk de marktgenooten in vroegeren tijd niet overal gelijke belangstelling toonden voor de teelt van opgaand houtgewas en de dorpen en gehuchten niet overal even groote voordeelen aanboden ten opzichte van den bodemtoestand, zoo ook verschillen thans weer die plaatsen in belangstelling voor de instandhouding van het dorpschoon door het geboomte en werken oorzaken en omstandigheden er, hier meer, daar minder, toe mede om het aloude voorkomen te behouden of te verliezen, welke omstandigheden niet van den wil van een markebestuur afhankelijk zijn. Er bestaat eene hier meer langzame of geleidelijke, daar meer snelle voortgang van toestanden, dien men op verre na niet altijd vooruitgang kan noemen, welke ook op onze dorpen zijn invloed uitoefent en die een allengs meer afwijkende voorstelling van het voorkomen onzer dorpen en gehuchten doet verwachten. Met de toestanden is ook het aanzien van vele dorpen en gehuchten van Drenthe allengs veel veranderd. Thans echter zijn nog bijna alle plaatsen van de groote vlakten uit als heidevelden en korennesschen kenbaar aan hun hoog opgaand geboomte, waarachter de ondergaande zon in het avonduur wegschuift; maar eenmaal zal ook dat geboomte moeten bezwijken, omdat men in onzen meer praktischen tijd op andere wijze meer voordeelen van den grond tracht te behalen dan door de houtcultuur. Uit een aesthetisch oogpunt mogen wij dit al betreuren, wegens den praktischen gang der zaken dient hierin te worden berust. Geene landsregeering moedigt de boschteelt in dorpen en gehuchten meer aan, geen schoonheidsgevoel kan deze meer in stand houden.